УДК 329(477)

Чупрін Р.В., Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили

Чупрін Роман В'ячеславович – заступник голови Миколаївського дослідницько-аналітичного центру, випускник магістратури факультету політичних наук Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили. Коло наукових інтересів: проблеми інформації, інформаційного суспільства та теорії глобалізації, філософія історії, політичне прогнозування, соціологічні дослідження. З листопада 2005 р. – аспірант МДГУ ім. Петра

Політичні партії як механізм представлення інтересів населення: чи діє він в Україні

Стаття присвячена проблемі відносин між політичними партіями і громадськістю взагалі в ракурсі проведення парламентських виборів 2006 року за новим законом на пропорційній основі. Автор, широко використовуючи дані соціологічних досліджень, аналізує наявні в даній сфері проблеми та намагається визначити механізми оцінювання того, наскільки адекватно політичні партії представляють інтереси громадськості.

The article is devoted to the problem of cooperation between political parties and the structures of public society and its perspectives before the parliament election-2006 based on new proportional electoral system. The author widely uses sociological information to analyze the problems in this sphere and to describe the ways of evaluation of party's efforts in the representation of public interests.

Вже стало традицією, що кожні нові вибори в Україні відбуваються за новим виборчим законодавством. Починаючи від 1994 року наша держава здійснила своєрідний дрейф від чистої мажоритарної виборчої системи через змішану виборчу систему і аж до чистої пропорційної виборчої системи. Вже, здається, саме суспільство і політики звикли до постійної зміни правил гри і затвердження в 2004 році нових законів про вибори практично нікого не здивувало. Більше того, воно великою мірою на довгий відійшло на другий план, будучи затьмареним президентськими виборами. Лише навесні 2005 року в наукових колах поновилися дискусії щодо вад та переваг виборчого закону: соціологічні установи та громадські почали проводити різного роду круглі столи, обговорення і фокус-групи, травневий випуск часопису "Парламент" практично повністю присвятив даному питанню, з даного приводу неодноразово висловлювалися відомі політики і політологи. Проте дискусія, яка розгорнулася останнім часом, носить переважно технічний характер – тобто обговорюються питання організації голосування, оптимізації виборчого процесу, запобігання фальсифікаціям. Безперечно, такий набір тем дискурсу багато в чому обумовлений перебігом кампанії 2004 року, під час якої стали очевидними численні проріхи у виборчому законодавстві. Не заперечуючи важливості даного виміру проблеми, ми мусимо відзначити, що існують і інші аспекти, які заслуговують не меншої уваги, проте нерідко залишаються поза межами наукової дискусії. Крім питань організації виборів, структурування парламенту, оптимізації його роботи, запобігання правопорушенням під час виборів існує і погляд на нову виборчу систему з іншого боку барикад – з боку громадськості. Що принесе їй нова виборча система?

Так сталося, що протягом 2004 року автор багато контактував з різними політичними партіями і громадськими організаціями – беручи участь в багатьох заходах в межах проекту UCAN "Участь громадськості в суспільному діалозі щодо партійних програм", займаючись моніторингом виборчої кампанії для Міжнародного республіканського інституту, беручи участь в роботі форуму громадських організацій "Новий вибір-2004". Не торкаючись безпосередньо результатів даних програм і проектів, з якими вільно можна

ознайомитися в мережі Інтернет на сайтах відповідних установ, автор хотів би зупинитися на деяких власних узагальнених міркуваннях з приводу впливу зміни виборчої системи в Україні на співпрацю політичних партій і громадських організацій.

Такий акцент на відносинах між громадськістю та політичними партіями не випадковий. В умовах пропорційної виборчої системи партії стають єдиним джерелом формування представницьких органів влади і місцевого самоврядування. Ми не будемо торкатися того питання, чи обмежує це політичні права громадян, залишивши його для Конституційного Суду України (хоча, на думку автора, дане питання є вельми суперечливим, він все ж таки схиляється до думки, що певне обмеження прав громадян тут має місце). Проте і без цього мусимо констатувати, що в нашій державі було прийнято черговий унікальний закон. Мова йде про те, що хоча елементи пропорційної системи досить широко розповсюджені в світі, вони завжди являють собою частину змішаної системи, пропорційна ж виборча система у чистому вигляді в сучасному світі застосовується рідко. Таким чином, ми позбавлені можливості використати досвід інших країн і вчергове змушені будемо вчитися на власних помилках.

Проте унікальність нашої виборчої системи – далеко не єдина і не найголовніша проблема, яка заслуговує на увагу, вона, радше, відноситься до технічних аспектів проведення виборів. Куди більшою проблемою є самі ключові суб'єкти виборчого процесу. Питання про те, а чи взагалі можна назвати українські партії партіями як такими, виникало практично під час всіх обговорень і круглих столів, в яких автор брав участь останнім часом. І відповідь на нього переважно мала негативний характер (щоправда, статус партій, як правило, визнавався за комуністичною партією України та Партією регіонів). Проте навіть не стільки це, скільки рівень довіри до політичних партій з боку населення України, викликає певні сумніви щодо доцільності застосування пропорційної виборчої системи. І це вже не проблема виключно української політики, це проблема скоріше світового масштабу. Інститути представницької демократії все більше викликають критику з боку громадськості, політичні партії втрачають довіру і підтримку, а голосування набувають яскраво вираженого протесаного характеру. На підтвердження можна згадати руйнування двопартійної системи в Великобританії, кризу у Французькій політиці, викликану провалом референдуму з Європейської конституції. Особливо показовим є консультативний референдум з того ж приводу у Нідерландах, де більша частина населення висловилася проти Конституції ЄС, в той час як основна частина політичних партій і переважна більшість депутатів парламенту декларували свою підтримку проекту Конституції.

Виникає цілком природне запитання, наскільки політичні партії виконують функцію агрегування та артикуляції інтересів громадськості і їх представлення в органах влади та місцевого самоврядування? Для того, щоб оцінити діяльність політичних партій в даному напрямку, необхідно проаналізувати декілька показників, до числа яких можна віднести чисельність політичних партій відносно дорослого населення країни взагалі, рівень довіри населення до політичних партій, рівень обізнаності населення щодо діяльності політичних партій, оцінку діяльності депутатів від політичних партій в представницьких органах державної влади та місцевого самоврядування, процедуру формування передвиборної та основної програм політичних партій, відповідність програмних положень політичних партій їх реальній діяльності в представницьких органах взагалі, різноманітність форм та регулярність контактів з громадськими організаціями.

Сукупність названих вище показників дозволяє оцінити, наскільки інтенсивно політичні партії працюють з тими, кого вони, власне, і покликані представляти. На жаль, не для кожного з названих напрямків оцінювання можливе застосування виключно кількісних показників і подекуди ми змушені будемо звертатися і до якісних характеристик, проте загалом сума проведених за останні роки соціологічних досліджень, які включали в себе опитування громадськості, фокус-групи, експертні обговорення, круглі столи, конференції, громадські слухання тощо, дозволяє здійснити комплексну оцінку представлення інтересів громадськості політичними партіями. На жаль, у сфері діяльності представників політичних партій в органах влади і місцевого самоврядування ми змушені будемо обмежитися багато в чому аналізом результатів роботи парламенту, оскільки охоплення роботи всіх названих органів по всій території України і експертне оцінювання їх роботи практично не можливе.

Отже, критерій перший, серед зазначених вище – це чисельність політичних партій. З точки зору представлення інтересів найпростіше звернутися саме до його аналізу, адже, в першу чергу, партія представляє інтереси своїх членів. На перший погляд, в цій площині в Україні спостерігаються останнім часом значні зрушення. Якщо під час перших парламентських виборів 1994 року членами політичних партій за даними соціологічних

опитувань називали себе лише 0,7% опитуваних, а за час, що пройшов до виборів 1998 року ця цифра збільшилася всього лише на 0,2% [1], то вже до 2004 року вона зросла приблизно в 10 (!) разів, зупинившись приблизно на рівні 8% [2]. Як можна розцінювати такі результати? Однозначну відповідь дати важко. З одного боку, маємо цілком достовірні цифри, які свідчать про збільшення чисельності членів політичних партій – підкреслю, що мова йде саме про дані соціологічного опитування, тобто відповіді самих громадян, а не про статистичні дані, які нерідко дають викривлену картину ситуації. Проте з іншого боку, не можемо не замислитися і над тим питанням, а завдяки чому відбулося таке стрімке зростання чисельного складу політичних партій. В принципі, це цілком природний процес, викликаний підвищенням ролі партій у виборах завдяки змінам в законодавстві, однак його технічна сторона викликає сумніви щодо добровільності вступу громадян до політичних партій. Адміністративний тиск як інструмент партоутворення широко застосовувався в Україні останніми роками. Довести ці факти завжди було досить проблематично, оскільки пересічні члени подібних "партій", як правило, бояться втратити роботу і не хочуть свідчити про факти примусу.

Таким чином, ми з великою вірогідністю можемо припустити, що з тих 8%, які є членами політичних партій, і надалі лише близько восьмої частини є реальними членами партій, в той час як решта існує лише на папері.

Проте невелика кількість реальних членів політичних партій не обов'язково означає, що останні не представляють інтереси громадськості, адже мова може просто йти про кадровий, а не масовий варіант організації політичної партії. Однак в такому разі, партія повинна постійно дбати про роботу з населенням задля забезпечення підтримки під час виборів. І тут основне навантаження лягає на місцеві осередки, які повинні на місцях втілювати в життя вказівки центрального керівництва, популяризувати програму партії серед населення, встановлювати контакти з громадськими об'єднаннями та місцевим бізнесом, забезпечуючи фінансову підтримку партійного життя.

Кожен з названих напрямків роботи для місцевих партійних осередків є проблемним. Для прикладу візьмемо ситуацію з конституційною реформою зразка 2003 року, коли повсюдно йшло обговорення пропозицій Президента Л. Кучми, тобто розглядалося таке питання, яке безпосередньо торкалося всієї країни і так чи інакше не могло обійти місцеві партійні осередки. Дослідження, проведені чотирма провідними соціологічними установами України того ж року показали вражаючі результати. Лише 1,75% одержала інформацію про положення політичної реформи із зустрічей з активістами політичних партій (серед тих, хто з положеннями реформи ознайомився детально, таких 2,25% [3]). Тобто ті самі об'єднання, які претендують на представлення інтересів населення, на роль проміжної ланки між ним органами влади та місцевого самоврядування, виявилися напрочуд пасивними при обговоренні такого важливого документу як проект змін до Конституції України.

Не набагато краще виглядають справи і в сфері безпосередньої зацікавленості політичних партій – популяризації їх програмних документів і гасел. Так, згідно з даними опитування, проведеного в 2004 році близько 70% громадян ніколи не мали контактів з партійцями, ініційованих партіями, а ще 16% просто не можуть пригадати, чи були в них коли-небудь такі контакти [4, с. 20]. Те ж дослідження дозволило встановити і інші, не менш цікаві з точки зору аналізу роботи місцевих партійних осередків цифри. Так, в середньому по країні більше 50% громадян не можуть назвати політичні партії, які б були впливовими у їх місті [4, с. 23].

Оцінити роботу місцевих партійних осередків з громадськими організаціями та бізнесовими структурами дещо складніше, оскільки в даному випадку ми не можемо покладатися на статистичні через фіктивність чималої частини самих громадських об'єднань. В даному випадку можна скористатися експертними оцінками, зокрема можуть бути використані результати роботи фокус-груп, проведених в різних регіонах країни Українським центром незалежних політичних досліджень в квітні 2005 року [5; 6; 7]. Показово, що до складу фокус-груп входили представники (як правило, перші особи) місцевих партійних осередків провідних політичних партій. Показово, що в багатьох питаннях представники різних частин країни і різних політичних таборів прийшли до одних і тих же висновків.

В першу чергу, необхідно сказати про роботу з громадськими організаціями, тобто як про природну форму роботи з населенням. Як зазначили експерти, в більшості випадків така робота зводиться до створення власних маріонеткових громадських об'єднань, які створюють "масовку" під час різного роду акцій, організовуваних партією. Навіть у Львові, який традиційно вважається політично активним, учасники засідань фокус-групи висловилися в тому дусі, що сьогодні активного діалогу партій з громадськими організаціями немає. Якщо навіть і робляться якісь спроби, то це йде на рівні підкупу: мовляв, "ми вас

підтримаємо, тільки маніфестуйте, що ви прихильники тієї чи іншої політичної сили" [5]. У Чернігові все ж таки була відзначена робота політичних партій з громадськими об'єднаннями, проте, як з'ясувалося, учасники теж мали на увазі роботу по створенню власних організацій такого роду [6]. В Одесі ж керівники партійних осередків взагалі визнали, що мало що знають про діяльність громадських організацій [7].

Безумовно, такий стан відносин між партіями і іншими об'єднаннями громадян може бути пояснений і слабкістю самих таких об'єднань, а робота політичних партій по створенню власних допоміжних громадських організацій теж є природною і необхідною, проте все це не означає, що партії повинні відмовлятися від справжньої роботи з громадськістю, підмінюючи її своїми ж організаціями. Така ситуація могла б бути виправданою, якби мова йшла про широке охоплення подібними організаціями населення, проте дані статистики свідчать про зворотнє – членами громадських організацій під час опитування в 2004 році назвали себе лише 6,75% респондентів, тобто менш, ніж аналогічний показник для політичних партій [4, с. 20]. Все сказане вище дозволяє розцінити роботу місцевих партійних осередків з громадськими організаціями як імітацію такої роботи.

Далека від оптимальної і співпраця політичних партій на місцях з бізнесом. Тепер, з відміною мажоритарної системи, бізнесмени поставлені в такі умови, коли вони змушені будуть налагоджувати стосунки з тими чи іншими політичними партіями, якщо в них з'явиться бажання потрапити до представницьких органів влади. Це відкриває перед політичними партіями широкі перспективи для покращення фінансування. Як зазначив під час засідання одного з круглих столів, присвячених проблемам нового виборчого закону, голова Трудової партії України М. Сирота, "якщо в 1994 році до Верховної Ради прийшло 17 мільйонерів, а в 1998-му – вже 114, то зараз в українському парламенті працює понад 200 мільйонерів і більшість із них пройшли по мажоритарних округах. Так, дійсно, вони працюють з виборцями. Але вони працюють з виборцями здебільшого з єдиною метою: отримати повторно свій мандат" [8].

Показово, що під час засідань вже згадуваних вище фокус-груп звучала думка про необхідність захистити партії від приходу до них бізнесу. Тут можна зрозуміти партійних функціонерів, адже саме на їхні місця у партійних списках приходять бізнесмени, фактично купуючи парламентське крісло. І це може викликати значні зміни в роботі політичних партій. При тому не обов'язково, у гірший бік, адже, як визнали керівники партійних осередків і Одеси, і Чернігова, і Львова, останні президентські вибори виграв малий і середній бізнес, підтримавши кандидатуру В. Ющенка. Нехай це відбулося з різних мотивів (наприклад, у Львові – через бажання протидіяти СДПУ(о), яка керувала регіоном [5], у Чернігові – через експансію донецького капіталу [6]), проте факт залишається фактом – бізнес виявився на політичному полі куди успішнішим, ніж ті, хто, власне, і повинен був грати на ньому. За визнанням львівських експертів, вплив партій на хід виборчої кампанії у Львівській області можна було оцінити на рівні 15%. "Дільниці були сформовані на 60% з людей, які свою партійну належність чітко не афішували" [5]. Те ж саме можна сказати і про інші регіони. Тому партіям, плануючи свої дії під час виборчої кампанії 2006 року слід уважно стежити за настроями того прошарку населення, який "зробив результат" під час виборів 2004 року.

Проте все це – скоріше справа найближчого майбутнього, а зараз, як влучно висловився один з учасників фокус-групи, що працювала у Львові, "партії та бізнес-структури перебувають у взаємному пошуку. Партії шукають підприємців, які можуть профінансувати виборчі проекти, а бізнес шукає партії, які стануть лобістами їхніх інтересів. Це нормальний процес, який відбувається в кожній державі, в кожному суспільстві" [5].

Таким чином, можемо констатувати, що робота політичних партій з громадськістю залишає бажати кращого і на даному етапі виконується скоріше формально, задля виконання, а не задля популяризації партії серед населення. Зрозуміло, що можливі і винятки, проте їх може значно поменшати з переходом до пропорційної системи, коли значущість партійних посад на місцях може значно впасти, оскільки більше не відкриватиме дорогу до парламенту або й навіть до міської ради. Перед партійними лідерами виразно постає проблема мотивування діяльності партійного активу і від того, як вона буде вирішена, багато в чому залежатиме перебіг виборів 2006 року.

Наступний критерій, до якого необхідно звернутися, – це робота представників політичних партій в органах виконавчої і законодавчої влади та місцевого самоврядування. Теоретично, саме цей напрямок партійної роботи повинен забезпечувати дотримання інтересів громадян, проте чи дійсно це так?

Показовий в цьому сенсі приклад

відносин між політичними партіями та місцевими державними адміністраціями. Після завершення президентських виборів 2004 року і призначення нових губернаторів склад адміністрацій подекуди оновився на 100%, проте участь політичних партій у формуванні нових управлінських вертикалей виявилася мінімальною, що засвідчили учасники засідань вже згадуваних вище фокус-груп. Так, у Львові учасники зустрічі достатньо критично поставилися до кадрової політики в регіоні, відзначивши брак взаєморозуміння між партіями і владою із цього питання: "Сторони оцінили роль політичних партій регіону в формуванні кадрової політики як недостатню: "...партії до формування сьогоднішньої політики не залучаються. Ми бачимо це на прикладі нашого губернатора, який формує особисто цю владу". Лейтмотивом в обговоренні цього питання стала думка про недостатньо вагому ролі партій у формуванні регіональної державної політики як через її невизначеність на центральному та обласному рівнях влади, так і через брак ініціативи самих партосередків"[5].

На жаль, така ситуація виявилася характерною не лише для Західної України. Так, в Чернігові, за інформацією присутніх на обговоренні, переважний вплив на формування кадрового корпусу в області після перемоги на президентських виборах Віктора Ющенка здобули представники штабів цього політика: "у процентному відношенні можна сказати так: 40% призначень – це [ставленики] особисто голови та його оточення, 15-20% впливу здійснили три-чотири партії". На рівні області обговорення кандидатур на посади було імітоване, – таку категоричну думку висловив лідер одного з партосередків. – На жаль, влада компетентних людей не стала основою формування нової влади."[6].

Лише в Одесі учасники роботи фокус-групи, хоч відзначивши не зовсім справедливий на їх думку процес роздачі портфелів, все ж таки звернули увагу на підвищення ролі політичних партій в житті і регіону і спрогнозували її подальше зростання з наближенням до парламентських виборів.

З останньою тезою цілком можна погодитися (тим більше, що подібна тенденція дійсно існує, а довіра населення до політичних партій хоч і повільно проте зростає [10]), в той час як скарги представників політичних партій на те, що їх обділили увагою під час розподілу посад в органах місцевої влади (за певним виключенням, зрозуміло, так, наприклад, в тій же Одесі значну частину посад одержала Соціалістична партія України) викликають неоднозначну реакцію. Вище на багатьох прикладах досить виразно було продемонстровано, яким чином працювала значна частина місцевих партійних осередків і те, наскільки менший порівняно з бізнесом був їх внесок в загальну перемогу опозиційного кандидата. А тому і частка політичних партій у загальній сумі розподілених посад з такого ракурсу не виглядає настільки несправедливою (ми не будемо тут торкатися того питання, наскільки справедливо заслужено були призначені ті, хто ці місця в підсумку отримав, а також і того, чи одержав середній бізнес те, за що боровся, – ті ж результати фокус-груп засвідчують чимале розчарування у переможцях), тобто загалом відповідає зробленому політичними партіями внеску.

Таким чином, мусимо констатувати, що у владі на місцях на значній частині території держави вплив політичних партій після президентських виборів виявився досить незначним, а отже і їх можливості з реалізації положень власних програм залишаються вкрай обмеженими.

Інша ситуація в парламенті, вибори до якого відбулися в 2002 році і куди пройшло, подолавши загороджувальний бар'єр 6 політичних партій і виборчих блоків. Зрозуміло, що їх діяльність в парламенті можна оцінювати за різними критеріями, але оскільки нас цікавить представлення політичними партіями інтересів громадян, звернемося саме до того положення, яке, головним чином, визначає вибір населення на користь тієї чи іншої політичної партії. Відповідно до даних соціологічного опитування, основним чинником під час вибору підтримуваної партії для громадян України є програми, ідеї, пропозиції партії – так вважають 81,3% опитаних [4, с. 18]. Таким чином, необхідно оцінити, наскільки діяльність фракції політичної партії в Верховній Раді України відповідає положенням передвиборної програми даної політичної партії (блоку). Такий аналіз протягом четвертої сесії Верховної Ради здійснювала Лабораторія законодавчих ініціатив, використовуючи метод експертного оцінювання для вивчення відповідності поданих представниками політичних партій законопроектів їх програмних документів. З детальними результатами даного дослідження можна також ознайомитися в мережі Інтернет [9]. Ми ж звернемося лише до узагальнених результатів дослідження, виражених у кількісних показниках.

За період моніторингу було проаналізовано на відповідність програми блоку "Наша Україна" 106 законопроектів. З них 41 був внесений тільки депутатами, обраними за списком блоку і 65 – спільно з депутатами, обраними в мажоритарних округах та за іншими списками. Із загального числа 45 законопроектів відповідають програмі, 8 – відповідають частково, 5 – не відповідають і 46

– не стосуються положень програми.

На відповідність програмі Комуністичної партії України було проаналізовано 69 законопроектів. З них 21 проект внесено тільки депутатами за списком КПУ і 48 – спільно з депутатами, обраними в мажоритарних округах та за іншими списками. Із загального числа 26 проектів відповідають програмі, 12 відповідають частково, 8 – не відповідають і 23 – не стосуються положень програми.

На відповідність програмі виборчого блоку "За Єдину Україну!" було проаналізовано 58 законопроектів, внесених депутатами, яких було обрано за виборчим списком блоку. З них 13 були внесені тільки депутатами за списком і 45 спільно з депутатами, обраними в одномандатних округах та за іншими списками. Із загального числа 25 законопроектів відповідають положенням програми блоку, 10 відповідають частково, 4 не відповідають і 19 не стосуються положень програми.

За період моніторингу проаналізовано 42 законопроекти на відповідність програмі Блоку Юлії Тимошенко. З них 18 внесено тільки депутатами, які пройшли за списком блоку і 24 спільно з депутатами, які пройшли за іншими списками. Із загальної кількості 16 законопроектів цілком відповідають програмі, 2 відповідають частково, 3 – не відповідають і 21 не стосується положень програми.

Було проаналізовано 41 законопроект, внесений депутатами, які пройшли за списком СПУ. З них 9 законопроектів було внесено тільки депутатами-соціалістами і 30 спільно з депутатами, які пройшли за списками інших партій та блоків. Із загальної кількості законопроектів 12 відповідають програмі, 5 відповідають частково, 1 – не відповідає і 23 не стосуються положень програми СПУ.

На відповідність програмі СДПУ(о) було проаналізовано 11 законопроектів, з яких 2 було подано тільки депутатами, обраними за списком партії і 9 – разом з депутатами, обраними за списками інших партій та блоків. Із загального числа тільки один (!) законопроект відповідає програмі, 2 – не відповідають і 8 не стосуються жодних положень програми.

Якщо поглянути на ці цифри у відсотковому співвідношенні, то можна відзначити, що в середньому по партіях рівно третина законопроектів, поданих депутатами від названих партій і блоків, відповідає положенням їх передвиборних програм. Ще близько 10% відповідають положенням програм частково. На цьому фоні доля тих законопроектів, які йдуть в розріз з передвиборними обіцянками виглядає не надто суттєвою, проте все ж таки залишається значна частина законопроектів, поданих політичними партіями, які просто не стосуються їх передвиборних програм. Зрозуміло, що партії не можуть передбачити все в своїх програмах, які до того ж законодавчо обмежені за своїм обсягом, а тому названі вище показники слід визнати цілком задовільними. Проте, щоб остаточно визнати їх такими, слід зробити порівняння з результатами опитування громадської думки з приводу оцінки громадянами діяльності у Верховній Раді партій, за які вони голосували на виборах 2002 року. Відповідно до даних опитування, проведеного через два роки після виборів загалом добре оцінюють діяльність "своїх" партій у парламенті 22,86% опитаних [4, с. 23], що не так багато і відповідно не так оптимістично у порівнянні з експертним аналізом, наведеним вище (хоча в даному разі це порівняння і є досить умовним, оскільки суб'єктивне оцінювання респондентами діяльності партії в парламенті може включати і інші крім законотворчої роботи критерії). Той факт, що 37,06% оцінюють діяльність партій загалом задовільно теж не повинен вводити в оману, оскільки така відповідь нерідко має скоріше психологічну, ніж оціночну природу, коли респондент ухиляється від розмірковувань при відповіді на запитання, обираючи "серединний" або нейтральний варіант.

Таким чином, хоча у сфері законодавства справи з представленням інтересів начебто йдуть дещо краще, ніж в інших, політичні партії повністю не виправдовують сподівань тих, хто їх обирав.

Наприкінці березня завершилася реєстрація політичних партій, які зможуть взяти участь у виборах до Верховної Ради України 2006 р. За даними Мін'юсту, таких партій в Україні 126 – стільки ж, скільки могли вийти на старт виборчих перегонів 2002 р. Проте реально участь у боротьбі тоді взяли рівно удвічі менше політичних партій – 63. Як і в попередні роки, наближення виборів, а тим більше за чисто пропорційним законом, стимулювало створення нових партій: протягом 2004 – початку 2005 рр. їх було зареєстровано 30 (із них 22 – за три останні місяці) [12].

Ці політичні партії будуть змагатися представляти інтереси народу України у вищому законодавчому органі держави. Тобто ті самі політичні партії, які, як ми виявили вище, у більшості своїй є мало чисельними, не мають регулярних і цілеспрямованих контактів з населенням, формально співпрацюють з громадськими організаціями, практично не мають впливу на виконавчу владу, а в сфері законотворення далеко не завжди діють відповідно до своїх програмних обіцянок. Можливо, цей опис виглядає надто критично, проте цифри і результати досліджень, наведені в якості доказів, говорять самі за себе. Політичні партії України нині знаходяться у такому стані, що вони практично не здатні представляти інтереси населення. Більше того, виникає велика небезпека, що вони стануть просто посередниками, які займатимуться торгівлею

ЛІТЕРАТУРА

1. Panina N., Golovakha E. Tendencies in the Development of Ukrainian Society (1994-1998). Sociological Indicators (Tables, Illustrations and Commentaries). – K.: Institute of Sociology, 1999. – P. 164.
2. Громадська думка щодо нагальних проблем, інтересів та очікувань громадян, пріоритетів суспільного розвитку та підвищення ефективності партійної діяльності // **www.icps.kiev.ua**
3. Думки і погляди в Україні щодо політичної реформи: травень 2003 року // **http://www.smc.org.ua/**
4. Участь громадськості в суспільному діалозі щодо партійних програм (Узагальнений досвід з аналізу, моніторингу та оцінки партійної політики). – К.: МЦПД, 2005. – 100 с.
5. Фокус-групи: Регіональні партійні організації в Україні в політичних реаліях нового виборчого циклу (2004-2006). Звіт за матеріалами засідання фокус-групи у Львові 15 квітня 2005 р. // **http://www.ucipr.kiev.ua**
6. Фокус-групи: Регіональні партійні організації в Україні в політичних реаліях нового виборчого циклу (2004-2006). Звіт за матеріалами засідання фокус-групи у Чернігові 28 квітня 2005 р. // **http://www.ucipr.kiev.ua**
7. Фокус-групи: Регіональні партійні організації в Україні в політичних реаліях нового виборчого циклу (2004-2006). Звіт за матеріалами засідання фокус-групи в Одесі 22 квітня 2005 р. // **http://www.ucipr.kiev.ua**
8. Стенограма “круглого столу”.”Закриті” списки для голосування на парламентських виборах: межі реалізації принципу прозорості. 26.01.2005 // **http://www.ucipr.kiev.ua**
9. Орієнтири виборців: парламентський моніторинг // **http://www.parliament.org.ua**
10. Демократія в Україні в оцінках громадян // Нова влада. – 2002. – № 2. – С. 85-90.
11. Якименко Ю., Литвиненко О., Жданов І. Хто і за що, з ким і проти кого? Партії за рік до виборів // Дзеркало тижня. – 2005. – 2 квітня.

Надійшла до редколегії 18.05.2005 р.